

I

Nepříjemný je Liberec jak málokteré město! Kdyby chtěli realisté poesii umrtvit, nechť ji internují do Liberce: za čtrnáct dní bude na ní místo pele sukno a její růžové tváře budou obarveny do špinavého modra. Lidé tu vypadají jako marinovaní ouhoři, místo domů jsou zde jen barvírny, Kamenice má v řečišti svém místo vody rozpuštěnou šmolku, — člověka to mrzí, že alespoň nebe není zde zelené nebo červené, aby přece nějaká byla změna! Modro a nic jiného než modro, sukno a nic jiného než sukno! V zahradách rostou rámce na rozvěšení sukna, lidé shýbají se buď pod soukennými balíky až k zemi, buď mluví místo myšlenek samou bavlnu, ano i umění je zde soukenické, divadlo patří soukeníkům a jediný nápis na něm svědčí, že je mimo chrámem umění také ještě „Tuchknappenherberge“. Člověk má na své duši sukna pro několik zim dost, když vyjde zas z Liberce, této „zweite Landeshauptstadt, erste deutsche Stadt Böhmens!“

Historie povídá, že má Liberec své jméno od jakés Liberky, opevněné hospody; pověst dí, že od jakéhos Slovana Libora; Němci ale nevěří ani historii ani pověsti a jmenují město Reichenberg a nevědí proč. Liberec má zcela ráz města od včerejška. Kdosi vylíčil, že Liberec vypadá, jako by byl někdo dal pyšné paláce a mizerné chatrče do jednoho pytle a pak vše vysypal, ať to padne kam padne. Pravda, chatrčí je tu dost, ale pravých paláců jsem neviděl! A ostatní domy jsou zas jen továrnami, jeden jako druhý, všechny pod břidlicí a všechny s bleskosvodem; několik set stejných modelů a dohromady jmenuje se to Liberec.

Ač má Liberec pět čtvrtí jako Praha a o tucet pahorků víc než Řím, má přece pro svou roztroušenost a nepravidel-

nost zcela jen ráz venkovského, a sice pohorského městečka. Právě tak jak pohorské vesnice roztrušují budovky své po stránkách zcela bez pravidel, stavěli liberečtí továrníci po nížinách, jak je napadlo. Proto také má Liberec kupodivu velký objem a kněhkupectví liberecká prodávají plány, které sterými názvy ulic imponují. Ovšem do většiny ulic sotva vejdeš a vlastně jsi již zase z ní vyšel. Továrny potřebují světla, nepřilehají rády k budovám jiným a každou stranu továrny poctili Liberčané hned jménem ulice.

Chodil jsem po Liberci s plánem v ruce a musil do něho nahlédnout každý desátý krok. Svrchní části pahrbků jsou obyčejně neobydleny, zorané na nich líhy dodávají městu ještě venkovštější ráz. Krásným nebude Liberec nejspíš již nikdy, pravidelná Plzeň na příklad je proti němu hotovou Florencí. Celistvý obraz nynějšího Liberce musil by se z některého okna nebes kreslit a pak ještě by vypadal Liberec jako konglomerát v mineralogické sbírce, vždy kus hlíny a pak teprv pecka lepšího kamene.

Hrbolatost půdy je tak velká, že se tážeš mimovolně po účeli, zarachotí-li někde jednotlivý kočár; mezkové by tu byli nepoměrně líp na svém místě, než jsou koně. Do některých ulic dívá se cizinec zrovna nedůvěřivě vzhůru, kdo nemá obrovské plíce, nemůže v Liberci ani procházkou chodit. Jednu z těch krkolomných ulic nazývají Wolken-gasse; mohli by toho jména užít pro všechny ulice a rozeznat je jenom dle čísel, „Wolkengasse Nro I, Nro II atd.“.

Jak vysoko zde stojí industrie a povzneslo-li se právě tak, jako je zde umění *soukenické*, zase soukenictví na umění, neodvážím se rozhodovat. Rovněž těžko určit, je-li Liberec nyní opravdu bohat, poslední doba všeobecných továrnických úpadků dosti mnoho mu as ublížila. Tolik je ale jisto, že jsem nikde neviděl takové množství otrhaných dětí jako v Liberci. Jsou to ovšem jen děti dělníků, pan továrník může kvůli těm hadrům dosti peněz míti!

Kde je nepoměrná nadvláda továrnického průmyslu, kde jsou peníze nejvyšším účelem života, brávají se často peníze za totožny se vzdělaností. Materialismus spokojuje se ze-

vnějším leskem a demoralisuje často v každém ohledu. Abych libereckým pánům továrníkům neublížil v ohledu nijakém, cituju, že co hlavní svou duševní vlastnost s pyšným úsměvem uvádějí: „Ja das ist wahr, der Reichenberger ist grob, sehr grob!“ A to hrubství není snad jen polovičaté, ne snad jen pověstná ostatně dosti vídeňská „Gemütlichkeit“, nýbrž plné, opravdové, prahrubé hrubství! Něžné pohlaví nezdá se co do vzdělanosti také nad turnovské falešné drahokamy povznášet.

Jeden z mých sousedů při obědě v elegantním hostinci Frankovu (prál, že je „l'homme des lettres“), obdržev právě od nějaké dámy list, sázel se na znamení vzdělanosti dámy té, že v dopisu jejím nebude ani jedna *pravopisná* chyba. Pak jich napočítali jenom několik. —

Však to bude také v Liberci brzy líp. Na škole mají nápis „Aussaat für Tugend und Weisheit“ a po městě mají sílu kožešníků, kteří šijou i pro nemluvňata buršácké čepice. Liberec se honosí čistě německou kulturou a bude snad již za málo desíletí umět také německý pravopis. Prozatím musí arci i veřejná oznámení vyčkat pravopisně blaženější doby!

II

Školám libereckým ubývá. Na reálku přichází vždy méně českých žáků a německá vzdělanost a německý obchod mají tolik životní síly zde do sebe, že obchodní škola také již již dechu ztrácí. Podivné to důkazy vzdělanosti! A skrovné vzdělanosti obecné rovná se důstojně nevzdělanost politická. Jako se protivy všude stýkají, tak také zde jedna, a sice *větší* část *německého* občanstva indiferentně mlčí jako hrob a druhá zase křičí jako blázen. „Deutsch, deutsch, deutsch“ je u těchto každý šindel a každý šindelák, a kdekoliv se v jedné místnosti prodává svorně „pivo, kořalka a rum“, napíšíou hned na firmu „Zur deutschen Einheit“. Podobným politickým výrazům učí se nyní hlavně z Neue freie Presse, nečtouce mimo ni skoro nic více. Poněvadž

nejsou dosti vzděláni na čtení českých časopisů, jsou náhledy jejich velmi jednostranné: za půl tuctu dlaždiček z Hirschgrabenu ve Frankfurtu dají sebe i celé Rakousko, — neboť o tom nemají ani nejmenší pochybnosti, že Liberec je hlavní věc a ostatní Rakousko že na Liberci jen tak visí. „Těžiště Rakouska je přec jen v Německu,“ tvrdil jakýs politisující panáček vedle mne k sousedu protějšímu, rodi lému to Prušáku. — „Toť je věc zázračná,“ divil se tento uštěpačně, „já posud neseznal ani jedinou věc, která by měla těžiště své *mimo* sebe!“ Ovšem, Prušáci jsou objektivní, protože se jich naše záležitosti netýkají, a náš soused při table d'hôte nemohl na příklad také pochopit, jak k tomu přijdou Němci, že v Itálii se stále volá „morte ai Tedeschi“, kdežto přece Německo nemá již po dvě století v Itálii co dělat.

Liberec má také svůj lokální, několika továrníky subvencionovaný lístek. Jmenují jej Reichenberger Zeitung a mimo Liberec jej tuším ani neprodávají z příčin ovšem velmi jasných. Co do obsahu živí se odjinud, co do formy je prý nyní hrubý, byl prý ale vyhlazenější, pokud jistá, arci že zas jen v Liberci uznávaná kapacita od redakce neodstoupila. Bývají morální firmy tak dobře akreditované, že každé slovo od nich vycházející má se vždy za rozhodně rozumné; Reichenberger Zeitung toho štěstí nemá. Zato má prý v Liberci nezvratnou pověst co nepřítelkyně Čechů. Ukazovali mně jakožto pravý zázrak v ní jeden fejeton z Prahy (otisk z National Zeitungu), ve kterém se nám nenadávalo. Pisateli fejetonu toho líbila se Praha tak, že ho naplnila „unsagbare Wehmut“ nad jejím elegickým rázem, a poně vadž jeho bolest byla „unsagbar“, plácal na celých třech sloupcích o tom, že ten „čilý, nadaný, náruživý“ lid český musí se přec jen poněmčit. A to prý se stane velmi brzy, jen co Čechy — budou v celním spolku s Německem! Přísahám, že jsem to skutečně četl tištěné! Jako by se bylo posud na českých hranicích platilo z němčiny clo!

Nesnášenlivost Liberčanů má již svou historii a obdržela již svůj monument — viz Slovník náučný. Tak zle, vlastně

tak hloupě arci již není, jako bylo, když v hostinci zapovídali Francouzům zde mluvit — francouzsky nebo když běhal ulicemi libereckými po lovecku vycvičený řezník, fackující každého, kdo mluvil česky. Střední německá třída občanstva dává také již své děti „na handl“ do krajin českých, nebo praví alespoň: „Budem se učit také česky, jen nás *nenučte*!“ ale ta „smetana“ liberecké společnosti je posud kyselejší než kdekoliv jinde.

Dějiny České besedy v Liberci jsou svědectvím, že musili bychom my Češi navyknout sobě mnohou a mnohou nepěknou vlastnost, než bychom dovedli vyvést něco podobného činům libereckých Němců. Vyštvali nám Besedu z bytu jejího, nechali ji žebrat přede dveřmi o přístřeší, a spolek inteligentních Čechů, poněvadž té „české holotě“ nikdo a nikdo nechtěl domu svého propůjčit, musí se scházet ve skromné veřejné hospůdce.

Nebohá ta Česká beseda v Liberci! Ani nikoho nenapadne, kdo kráčí strmou třídou Friedlandskou, že zde v tom domě, na kterém je německý nápis „Weinstube zum Ungar“, mohl by být asyl libereckých Čechů. Černá tabule s oznámeními u vchodu, české časopisy na stolech, Přechtělovy a Farského obrazy po stěnách ovšem pak hned podomácku na tebe působí. Člověk je tu brzy doma a mezi svými. Známo, že musili úředníci železniční z České besedy vystoupit na vyšší rozkaz nerozumných zuřivců, těchže lidí, kteří nyní budou žádat subvenci z autonomních českých kapes. Jeť v Liberci arci ještě dosti jiné inteligence české, úředníků v továrnách, učitelů na školách; znáte ale jistý ten druh českých povah, který skryje vlastenectví pod sedmerý zámek, jakmile hrozí sebemenší nepříjemnost; znáte ten strach před ztrátou sebemenší skývy chleba!